

Universitätsbibliothek Wuppertal

Renati Des-Cartes Principia Philosophiae

Descartes, René

Amstelodami, 1664

Responsio ad quartas objectiones

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-1384](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:468-1-1384)

Verùm quod maximè Theologis offendiculo fore prævideo est, quod secundum Viri Cl. dogmata, salva & integra remanere non posse videantur, quæ de sacro sanctis altaris mysteriis docet Ecclesia.

Fide enim credimus ablata ab Encharistico pane panis substantia, sola illic accidentia remanere : ea autem sunt extensio, figura, color, odor, sapor, aliæque sensiles qualitates.

Qualitates sensiles nullas esse putat Vir. Cl. sed tantummodo varias corpusculorum nobis adjacentium motiones, quibus varias illas impressiones percipimus, quas de inde coloris, saporis, odoris nominibus appellamus : restant ergo figura, extensio, mobilitas. At negat Author facultates illas absque aliquâ substantiâ cui insint posse intelligi, nec proinde etiam absque illâ existere : quod etiam repetit in responsione ad Theologum.

Nec agnoscit inter illas affectiones, & substantiam, distinctionem nisi formalem, quæ sufficere non videtur ut quæ sic distinguuntur, à se invicem etiam divinitus separentur.

Non dubito quin quâ pietate est vir Clarissimus id attentè diligenterque perpendat, & summo sibi studio judicet incumbendum, ne cum Dei causam adversus impios agere meditatur, fidei illius autoritate fundatæ, & cujus beneficio immortalem illam vitam, quam hominibus persuadendam suscepit, se consecuturum sperat, aliquâ in re periculum creâsse videatur.

Responsio ad Quartas Objectiones.

Non potuissim optare magis perspicacem, nec simul magis officiosum scripti mei examinatore, quàm illum esse experior, cujus animadversiones ad me misisti ; tam humaniter enim mecum agit, ut ipsum & mihi, & causæ favere facillè percipiam, & nihilominus tam accuratè illaque oppugnat circumspexit tamque intimè pervidit, ut sperem etiam in reliquis nihil ejus aciem effugisse, ac præterea tam acutè illa urget quæ judicavit esse minus probanda, ut non verear ne quis existimet illum quicquam gratiæ causâ dissimulasse : ideoque non tam moveor iis quæ objecit, quàm gaudeo quod in pluribus non adversetur.

Respon-

Responsio ad primam partem. de naturâ mentis humane.

Non hîc morabor, in gratiis Viro Clarissimo agendis, quod me divi Augustini autoritate adjuvarit, rationesque meas ita proposuerit ut timere videretur, ne non satis fortes aliis apparerent.

Sed primum dicam ubinam probare cœperim, quo pacto *ex eo quod nihil aliud ad meam essentiam* (hoc est ad essentiam solius mentis) *pertinere cognoscam, praterquàm quod sim res cogitans, sequatur nihil etiam aliud revera ad illum pertinere*: nempe ubi probavi Deum existere, Deum scilicet illum, qui potest omnia quæ ego clarè, & distinctè ut possibilea cognosco.

Etsi enim multa fortè in me sint quæ nondum adverto (ut revera illo in loco supponebam me nondum advertere, mentem habere vim corpus movendi, vel illi esse substantialiter unitam) quia tamen id quod adverto, mihi sufficit ut cum hoc solo subsistam, certus sum me à Deo potuisse creari absque aliis que non adverto, atque ideo ista alia ad mentis essentiam non pertinere.

Nihil enim eorum sine quibus res aliqua esse potest, mihi videtur in ejus essentia comprehendi, & quamvis mens sit de essentia hominis, non tamen est propriè de essentia mentis quod humano corpori sit unita.

Dicendum etiam est quo sensu intelligam *distinctionem realem non inferri ex eo quod una res absque alia concipiatur per abstractionem intellectus rem inaduatè concipientis, sed tantùm ex eo quod unaquæque res absque alia completè, sive ut res completa intelligatur*. Neque enim existimo adæquatam rei cognitionem hîc requiri, ut Vir C. assumit, sed in hoc differentia est, quod ut aliqua cognitio sit *adæquata*, debeant in eâ contineri omnes omnino proprietates quæ sunt in re cognita: & idcirco solus est Deus qui novit se habere cognitiones rerum omnium adæquatas.

Intellectus autem creatus, etsi fortè revera habeat rerum multarum, nunquam tamen potest scire se habere, nisi peculiariter ipsi Deus revelet; ad hoc enim ut habeat adæquatam

alicujus rei cognitionem, requiritur tantum ut vis cognoscendi quæ in ipso est adæquet istam rem, quod facile fieri potest: ut autem sciat se illam habere, sive Deum nihil amplius posuisse in illa re quam id quod cognoscit, oportet ut suâ vi cognoscendi adæquet infinitam Dei potestatem: quod fieri planè repugnat.

Iam verò cognoscendam distinctionem realem inter duas res, non requiritur ut nostra de iis cognitio sit adæquata, nisi possimus scire ipsam esse adæquatam; sed nunquam possumus hoc scire, ut mox dictum est, ergo non requiritur ut sit adæquata.

Itaque ubi dixi *non sufficere quod una res absque alia intelligatur per abstractionem intellectus rem inadæquatè concipientis*, non putavi inde posse inferri, ad distinctionem realem requiri cognitionem *adæquatam*, sed tantum cognitionem, quam nos ipsi per abstractionem intellectus non redderemus *inadæquatam*.

Longè enim aliud est cognitionem aliquam esse planè adæquatam, quod nunquam certò scire possumus an sit verum, nisi à Deo reveletur: & aliud eousque esse adæquatam, ut à nobis per abstractionem intellectus inadæquatam non reddi percipiamus.

Eodemque modo cum dixi rem intelligendam esse *completè*, sensus non erat intellectionem debere esse adæquatam, sed tantum rem satis debere intelligi, ut scirem esse *completam*.

Quod tam ex antecedentibus quam ex sequentibus putabam esse manifestum, distinxeram enim paulò antè entia incompleta à completis, dixeramque requiri ut unumquodque ex iis quæ realiter distinguuntur, tanquam ens per se, & ab omni alio diversum intelligatur.

Postea verò eodem sensu quo dixi me *completè* intelligere quid sit corpus, statim subjunxi, me etiam intelligere mentem esse rem completam sumendo scilicet intelligere *completè*, & intelligere esse rem completam in una, & eadem significatione.

Sed hinc meritò quæri potest quidnam intelligam per *rem completam*, & quomodo probem sufficere ad distinctionem realem, quod duæ res tanquam completæ una absque alia intelligantur.

Itaque

Iraque ad primum respondeo me per *rem completam* nihil aliud intelligere quam substantiam indutam iis formis, sive attributis, quæ sufficiunt ut ex iis agnoscam ipsam esse substantiam.

Neque enim substantias immediatè cognoscimus, ut alibi notatum est, sed tantum ex eo quod percipiamus quasdam formas, sive attributa, quæ cum alicui rei debeant inesse ut existant, rem illam cui insunt, vocamus *Substantiam*.

Si verò postea eandem illam substantiam spoliare vellemus iis attributis ex quibus illam cognoscimus, omnem nostram de ipsa notitiam destrueremus, atque ita verba quidem aliqua de ipsa possemus proferre, sed non quorum significationem clarè & distinctè perciperemus.

Non ignoro quasdam substantias vulgò vocari *incompletas*; Sed si dicantur incompletæ quod per se solæ esse non possint, fateor mihi contradictorium videri, ut sint substantiæ, hoc est res per se subsistentes, & simul incompletæ, hoc est per se subsistere non valentes. Aliter autem dici possunt substantiæ incompletæ, ita scilicet ut quatenus sunt substantiæ, nihil quidem habeant incompleti, sed tantum quatenus referuntur ad aliquam aliam substantiam, cum qua unum per se componunt.

Ita manus est substantia incompleta, cum refertur ad totum corpus cuius est pars, sed est substantia incompleta, cum sola spectatur: & eodem planè modo mens & corpus sunt substantiæ incompletæ, cum referuntur ad hominem quem componunt: sed solæ spectatæ sunt completæ.

Quemadmodum enim esse extensum, divisibile, figuratum &c. sunt formæ, sive attributa, ex quibus agnosco substantiam illam quæ vocatur corpus; ita esse intelligentem, volentem, dubitantem, &c. sunt formæ, ex quibus agnosco substantiam quæ vocatur Mens: nec minus intelligo substantiam cogitantem esse rem completam, quàm substantiam extensam.

Nec ullo modo dici potest id quod Vir C. subjunxit, corpus forte se habere ad mentem sicut genus ad speciem, etsi enim genus possit intelligi sine hac, vel illa differentia specifica, non potest tamen ullo modo species sine genere cogitari.

Nam, exempli causâ, facile intelligimus figuram, nihil cogitando

tando de circulo (quamvis ista intellectio non sit distincta, nisi ad specialem aliquam figuram referatur, nec de re completâ nisi naturam corporis comprehendat) sed nullam circuli differentiam specificam intelligimus, quin simul de figurâ cogitemus.

Mens autem distinctè & completè, sive quantum sufficit ut habeatur pro re completa, percipi potest sine ullâ ex iis formis, sive attributis, ex quibus agnoscimus corpus esse substantiam, ut puto me in secundâ Meditatione satis ostendisse; corpusque intelligitur distinctè, atque ut res completa sine iis quæ pertinent ad mentem.

Hic tamen urget Vir C. *etsi aliqua mei notitia parari possit absque notitia corporis, non tamen inde confici notitiam illam esse completam, & adequatam, ita ut certus sim me non falli, dum ab essentiâ meâ corpus excludo.* Remque declarat exemplo trianguli semicirculo inscripti, quem possumus clarè & distinctè intelligere esse rectangulum, quamvis ignoremus, vel etiam negemus illius basis quadratum æquale esse quadratis laterum; nec tamen inde licet inferre dari posse triangulum, cujus basis quadratum æquale non sit quadratis laterum. Sed quantum ad hoc exemplum, multis modis differt à re propositâ. Nam primò quamvis fortè triangulus sumi possit in concreto pro substantiâ figuram habente triangularem, certè proprietas habendi quadratum basis æquale quadratis laterum non est substantia, nec proinde unumquodq; ex his duobus potest intelligi ut res completa, quemadmodum intelliguntur *Mens & Corpus*: nec quidem potest *res* vocari, eo sensu quo dixi satis esse quod possim unam rem (nempe rem completam) absque alterâ intelligere, &c. ut sit manifestum ex verbis quæ sequebantur. *Præterea invenio in me facultates, &c.* Neque enim istas facultates dixi esse *res*, sed ipsas accurate à rebus, sive substantiis distinxi. Secundò quamvis clarè & distinctè possumus intelligere triangulum in semicirculo esse rectangulum, absque eo quod advertamus ejus basis quadratum æquale esse quadratis laterum, non tamen ita possumus clarè intelligere triangulum in quo basis quadratum sit æquale quadratis laterum, quin simul advertamus esse rectangulum: atqui & mentem sine corpore & corpus sine mente clarè & distinctè percipimus. Tertiò quamvis conceptus trianguli semicirculo inscripti talis haberi possit, ut in eo æqualitas
inter

inter quadratum basis, & quadrata laterum non contineatur, non potest tamen haberi talis ut nullâ proportio inter basis quadratum & quadrata laterum adhuc triangulum pertinere intelligatur, ac proinde quamdiu ignoratur qualis sit istâ proportio, nullâ de eo potest negari, nisi quam clarè intelligamus ad ipsum non pertinere, quod de proportione æqualitatis nunquam potest intelligi.

Sed nihil planè in corporis conceptu includitur quod pertineat ad mentem, nihilque in conceptu mentis quod pertineat ad corpus.

Itaque quamvis dixerim *satis esse, quòd possim unam rem absque altera clarè & distinctè intelligere &c.* non ideo potest subsumi, *at clarè & distinctè intelligo hunc triangulum, &c.* Primò, quia proportio inter quadratum basis, & quadrata laterum non est res completa. Secundò, quia non clarè intelligitur ista proportio æqualitatis, nisi in triangulo rectangulo. Tertio, quia nequidem triangulus distinctè potest intelligi, si negetur proportio quæ est inter quadrata ejus laterum & basis.

Sed jam dicendum est quo pacto ex hoc solo quòd unam substantiam absque alterâ clarè & distinctè intelligam, certius sim unam ab aliâ excludi. Nempe hæc ipsa est notio substantiæ, quòd per se, hoc est absque ope ullius alterius substantiæ possit existere, nec ullus unquam qui duas substantias per duos diversos conceptus percipit, non judicavit illas esse realiter distinctas. Ideoque hæc certitudinem vulgari majorem quæ siviissem, contentus fuissim ostendisse in secunda Meditatione *Mentem* ut rem subsistentem intelligi, quamvis nihil planè illi tribuatur quòd pertineat ad corpus, & vici versa etiam *Corpus* intelligi ut rem subsistentem, etsi nihil illi tribuatur quòd pertineat ad mentem; nihilque amplius addidissim ad demonstrandum mentem realiter à corpore distingui quia vulgò res omnes eodem modo se habere judicamus in ordine ad ipsam veritatem, quò se habent in ordine ad nostram perceptionem. Sed quia inter hyperbolicas illas dubitationes, quas in primâ Meditatione proposui, unâ eo usq; processit ut de hoc ipso (nempe quòd res juxta veritatem sint tales quales ipsas percipimus) certus esse non possim, quandiu authorem meæ originis ignorare

me supponebam, idcirco omnia quæ de Deo & de veritate, in tertia, quarta, & quinta Meditatione scripsi, conferunt ad conclusionem de reali *mentis à corpore* distinctione, quam demum in sexta Meditatione perfeci.

Atqui, ait Vir C. *intelligo triangulum semicirculo inscriptum absque eo quod sciam ejus basis quadratum equale esse quadratis laterum.* Imo, potest quidem illi triangulus intelligi, etsi de proportione quæ est inter quadrata ejus basi & laterum non cogitetur: sed non potest intelligi ipsam de eo esse negandam. Contra verò de mente non modò intelligimus illam esse sine corpore, sed etiam omnia illa quæ ad corpus pertinent, de ipsa posse negari; hæc enim est natura substantiarum quod sese mutuo excludant.

Neque mihi adversatur, quod Vir C. adjunxit mirum non esse si dum ex eo quod cogitem colligo me existere, idea quam hoc pacto efformo, me tantum representet ut rem cogitantem: nam eodem modo cum naturam corporis examino, nihil prorsus in eâ reperio quod redoleat cogitationem; nullumque majus argumentum distinctionis inter duas res haberi potest, quàm quod in utramvis nos convertamus, nihil planè in ipsa deprehendamus quod ad altera non sit diversum.

Non etiam video qua ratione hoc argumentum nimis probet, nihil enim minus dici potest ad ostendendum unam rem realiter ab altera distingui, quàm quod per divinam potentiam possit ab ipsa separari. Satisque diligenter cavere mihi visus sum, ne quis ideo putaret *hominem esse solum animum utentem corpore.* Nam in eadem sexta Meditatione, in qua egi de distinctione *mentis à corpore*, simul etiam probavi substantialiter ille esse unitam: ususque sum rationibus, quibus non memini me ullas ad idem probandum fortiores alibi legisse. Atque quemadmodum ille qui brachium hominis diceret esse substantiam realiter à reliquo ejus corpore distinctam, non ideo negaret illud idem ad hominis integri naturam pertinere, nec qui dicit idem brachium ad hominis integri naturam pertinere ideo dat occasionem suspicandi non posse illud per se subsistere, ita nec mihi videtur nimium probasse ostendendo mentem absque corpore esse posse,

posse; nec etiam nimis parum dicendo illam esse corpori substantialiter unitam, quia unio illa substantialis non impedit quo minus clarus & distinctus solius mentis tanquam rei completæ conceptus habetur: ideoque multum differt à conceptu superficiei, vel lineæ, quæ non ita ut res completæ possunt intelligi, nisi præter longitudinem & latitudinem etiam profunditas iis tribuatur.

Nec denique ex eo quod *vis cogitandi sit in infantibus sopita, in amentibus non quidem extincta, sed perturbata*, putandum est illam organis corporeis ita esse affixam, ut absque iis existere non possit: ex eo enim quod experiamur sæpe ab ipsis eam impediri, nullo modo sequitur ab iisdem produci; neque hoc ulla, vel minima ratione probari potest.

Verum tamen non inficior arctam illam mentis cum corpore conjunctionem, quam sensibus assidue experimur, in causa esse, cur realem ejus ab ipso distinctionem non sine attenta meditatione advertamus.

Sed meo judicio qui frequenter ea quæ in secunda Meditatione dicta sunt apud se revolvunt, facile sibi persuadebunt mentem non distingui à corpore per solam fictionem, vel abstractionem intellectus, sed ut rem distinctam cognosci, quia revera distincta est.

Nihil respondeo ad illa quæ de animæ immortalitate Vir C. hic adiecit, quia mihi non adversantur. Sed quantum ad animas brutorum, etsi earum consideratio non sit hujus loci, nec sine totius Physicæ tractatione plura de ipsis dicere possim quam quæ jam in dissertationis de Methodo parte quinta explicui: Ne tamen omnino nihil dicam, maxime notandum mihi videtur nullos motus fieri posse tam in brutorum corporibus, quam in nostris, nisi adsint omnia planè organa, sive instrumenta, quorum ope iidem etiam in machina peragi possent, adeo ut nequidem in nobis ipsis mens immediate moveat membra externa, sed dirigat tantum spiritus à corde per cerebrum in musculos fluentes, eosque ad certos motus determinet, cum ex se isti spiritus ad multas actiones diversas æquè facile applicentur.

Plurimi verò ex motibus qui in nobis fiunt, nullo pacto à mente

dependent; tales sunt pulsus cordis, ciborum coctio, nutritio, respiratio dormientium, atque etiam in vigilantibus ambulatio, cantio & similia, cum fiunt animo non advertente. Cumque illi qui ex alto decidunt manus in terram præmittunt ut caput rucantur, nulla sanè consilio rationis id faciunt, sed tantum quin visio impendentis casus ad cerebrum usque pertingens spiritus animales in nervos mittit, eo modo quo necesse est ad hunc motum vel mente invitâ, & tanquam in machinâ producendum. Cumque hoc in nobis ipsis pro certo experiamur, quid est quod tantopere miremur, si lumen è lupi corpore in ovis oculos reflexum eandem habeat vim ad motum fugæ in ipsa excitandum?

Jam verò si velimus uti ratione ad dignoscendum an aliqui brutorum motus similes sint iis qui peraguntur in nobis ope mentis, vel iis tantum qui à solo spiritu influxu, & organorum dispositione dependent, considerandæ sunt differentia quæ inter ipsos reperiuntur, nempe illæ quas in parte quintâ dissertationis de Methodo explicui, non enim alias puto inveniri tuncque facile apparbit omnes brutorum actiones iis tantum similes esse quæ sine ullâ ope mentis à nobis fiunt. Unde concludere cogemur nullum planè in ipsis principium motus à nobis cognosci præter solam dispositionem organorum, & continuum affluxum spirituum, qui à calore cordis sanguinem attenuantis producuntur; simulque advertemus, nihil nobis ante hâc occasionem dedisse aliud ipsis affingendi, nisi tantum quod illa duo principia motus non distinguentes, cum prius, quod à solis spiritibus & organis dependet, in brutis, tanquam in nobis, esse videremus, aliud etiam quod in mente, sive cogitatione consistit, ipsis inesse in consultè crederemus. Et sanè quidquid ita nobis ab ineunte ætate persuasimus, quantumvis postea falsum esse rationibus ostendatur, non tamen facile, nisi diu, & frequenter ad rationes istas attendamus, ab opinione nostrâ deletur.

R E-